

Aneks do opracowania sygnałowego „Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2017 r.”¹

Uwagi metodologiczne

Od lat dziewięćdziesiątych GUS w sposób regularny publikuje dane dotyczące zasięgu ubóstwa ekonomicznego, szacowanego w oparciu o wyniki badania budżetów gospodarstw domowych, przy zastosowaniu różnych granic ubóstwa. Uwzględnienie kilku, a nie jednej wybranej granicy wynika m.in. z faktu, iż żadna z granic nie została określona w Polsce jako granica urzędowa, a z metodologicznego punktu widzenia nie ma podstaw, aby bezspornie preferować którąś z nich. Każda ma bowiem zalety i wady oraz odmienną interpretację.

Zasięg ubóstwa (stopa ubóstwa) jest to odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego) był niższy od przyjętej granicy ubóstwa.

Przyjęte granice ubóstwa ekonomicznego:

- Granica ubóstwa skrajnego, obliczana na podstawie minimum egzystencji. Minimum egzystencji szacowane jest przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPiSS). Uwzględnia ono jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia.
- Ustawowa granica ubóstwa, określona jako kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej.
- Relatywna granica ubóstwa, ustalona na poziomie 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych (obliczonych na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych).

W przypadku ubóstwa skrajnego i relatywnego, w celu wyeliminowania wpływu, jaki na koszty utrzymania gospodarstw domowych wywiera ich struktura społeczno-demograficzna, zarówno przy obliczaniu poziomu wydatków w gospodarstwach domowych, jak i ustalaniu granic ubóstwa, zastosowano tzw. oryginalną skalę ekwiwalentności OECD. Według tej skali wagę 1 przypisuje się pierwszej osobie w gospodarstwie domowym w wieku 14 lat i więcej; 0,7 – każdej następnej osobie w tym wieku; 0,5 – każdemu dziecku w wieku poniżej 14 lat. Oznacza to, że granica ubóstwa dla gospodarstwa 4-osobowego złożonego z dwóch osób dorosłych i dwojga dzieci w wieku poniżej 14 lat jest 2,7 razy wyższa niż dla gospodarstwa 1-osobowego.

W IV kwartale 2017 r. dla gospodarstwa 1-osobowego minimum egzystencji wyniosło 582 zł a granica ubóstwa relatywnego 799 zł.

W przypadku ubóstwa ustawowego przy obliczaniu granic ubóstwa obowiązują dwie wielkości progowe - dla osoby samotnie gospodarującej (gospodarstwo jednoosobowe) oraz dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym. W IV kwartale 2017 r. wartości progowe dla gospodarstwa 1-osobowego wynosiły 634 zł, natomiast dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym – 514 zł.

Wyniki badań statystycznych prowadzonych metodą reprezentacyjną obarczone są błędem losowym. Dotyczy to także badania budżetów gospodarstw domowych, na podstawie którego szacowany jest zasięg ubóstwa. Błąd ten wiąże się z wykorzystaniem do szacowania parametrów dotyczących całej populacji wyłącznie jej części, tj. wylosowanej próby gospodarstw domowych. Błąd losowy zależy m.in. od wielkości próby. W badaniu budżetów gospodarstw domowych stosunkowo dużym błędem losowym obarczone są dane dla województw (próba na

¹ W dn. 19.06.2018 r. aneks został uzupełniony o dane dotyczące zasięgu ubóstwa wg województw.

poziomie województwa liczy od ok. 1 tys. do ponad 5 tys. gospodarstw), dlatego dane dotyczące tego poziomu agregacji (tabl. 8) uzupełniono oceną precyzji (tabl. 9).

W tabl. 9 zaprezentowano wartości błędu standardowego oszacowań zasięgu ubóstwa. Błąd standardowy stanowi miarę błędu bezwzględnego. Obrazuje on niepewność oszacowań przedstawionych w tabl. 8. wyrażoną w punktach procentowych. Wartość błędu standardowego pozwala wyznaczyć tzw. przedział ufności dla szacowanego parametru, tzn. przedział, który z określonym prawdopodobieństwem (np. 95%) obejmuje prawdziwą jego wartość. Dolną/górną granicę przedziału ufności odpowiadającego prawdopodobieństwu 95% stanowi oszacowanie parametru z tablicy 8 pomniejszone/powiększone o wartość błędu standardowego z tablicy 9 pomnożoną przez 1,96 (tj. odpowiedni kwantyl rozkładu normalnego).

Aneks tabelaryczny

Tablica 1. Granice ubóstwa dla wybranych typów gospodarstw w latach 2014-2017^a

WYSZCZEGÓLNIENIE	Gospodarstwa 1- osobowe				Gospodarstwa 4 – osobowe (2 osoby dorosłe + 2 dzieci do lat 14)			
	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
Granice ubóstwa:	w zł							
Skrajnego (minimum egzystencji)	540	545	550	582	1458	1472	1486	1571
Relatywnego	713	734	770	799	1926	1982	2080	2157
Ustawowego ^b	542	634	634	634	1824	2056	2056	2056

^a Poziom granic w IV kwartale.

^b Dla osoby samotnie gospodarującej próg ubóstwa wynosił: od października 2012 r. do września 2015 r. – 542 zł a od października 2015 r. – 634 zł. Dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym próg ubóstwa wynosił: od października 2012 r. do września 2015 r. – 456 zł a od października 2015 r. - 514 zł.

Tablica 2. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w latach 2014-2017

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego			
	% osób w gospodarstwach domowych											
OGÓŁEM	7,4	6,5	4,9	4,3	16,2	15,5	13,9	13,4	12,2	12,2	12,7	10,7
Gospodarstwa domowe:												
Pracowników	6,5	5,6	3,9	3,3	15,2	14,4	12,5	11,9	11,9	11,7	11,9	9,7
Rolników	12,1	14,7	11,0	9,7	28,0	28,9	26,5	25,8	21,2	25,2	25,8	21,6
Pracujących na własny rachunek	4,1	3,1	2,2	2,6	8,9	8,9	8,3	8,5	6,8	7,0	8,1	6,8
Emerytów	5,8	5,0	3,9	4,4	12,1	11,4	10,9	11,9	7,2	7,3	8,0	7,3
Rencistów	12,5	10,7	8,5	7,3	25,5	23,2	21,8	20,0	17,8	15,9	16,9	14,0
Utrzymujących się z innych niezarobkowych źródeł	21,1	17,9	15,9	10,4	36,2	36,1	31,6	27,6	29,9	30,3	30,6	26,7

Tablica 3. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według typów gospodarstw domowych w latach 2014-2017

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego			
	% osób w gospodarstwach domowych											
OGÓŁEM	7,4	6,5	4,9	4,3	16,2	15,5	13,9	13,4	12,2	12,2	12,7	10,7
1 osobowe	2,3	2,5	2,0	2,1	5,5	6,0	5,9	5,8	2,2	2,8	3,4	3,2
Małżeństwa: ^a												
bez dzieci na utrzymaniu	1,8	1,6	1,8	1,7	5,2	5,3	5,9	5,8	1,6	1,7	2,7	2,1
z 1 dzieckiem	2,7	1,8	1,7	1,3	6,4	6,6	6,5	5,6	3,6	3,5	4,3	3,1
z 2 dzieci	4,5	4,0	2,7	2,2	11,2	11,8	10,0	8,7	9,0	9,6	10,0	7,4
z co najmniej 3 dzieci na utrzymaniu ^b	17,0	12,2	7,5	6,4	29,7	29,8	21,6	18,8	31,4	29,4	26,5	20,3
Matka lub ojciec z dziećmi na utrzymaniu	5,6	6,5	5,6	2,5	14,5	13,5	12,0	9,6	12,1	11,5	11,8	8,3

^a W grupie małżeństw uwzględniono również związki nieformalne.

^b Dziecko na utrzymaniu jest to osoba w wieku 0-14 lat (włącznie), będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15-25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania lub nie pozostaje w związku małżeńskim (lub związku nieformalnym).

Tablica 4. Wskaźniki zasięgu ubóstwa w gospodarstwach domowych z osobami niepełnosprawnymi prawnie ^a w latach 2014-2017

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego			
	% osób w gospodarstwach domowych											
OGÓŁEM	7,4	6,5	4,9	4,3	16,2	15,5	13,9	13,4	12,2	12,2	12,7	10,7
Gospodarstwa domowe z co najmniej 1 osobą niepełnosprawną	10,8	9,1	7,5	6,7	22,9	20,5	18,9	19,1	16,7	15,8	17,0	15,2
w tym:												
z niepełnosprawną głową gospodarstwa domowego	10,2	9,1	6,6	6,3	21,9	19,6	16,9	17,7	14,6	13,2	13,9	12,8
przynajmniej z 1 dzieckiem do lat 16 posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności	14,6	10,7	8,3	4,9	29,9	21,1	22,5	18,6	26,6	21,5	25,5	18,2
Gospodarstwa domowe bez osób niepełnosprawnych	6,5	5,8	4,2	3,7	14,4	14,1	12,6	12,1	10,9	11,2	11,6	9,6

^a Przez niepełnosprawność należy rozumieć ograniczenie w funkcjonowaniu osoby, będące skutkiem naruszenia fizycznej, psychicznej lub intelektualnej sprawności organizmu, spowodowane chorobą, urazem lub wadą. Stopień niepełnosprawności osoby orzeka się na czas określony lub na stałe.

Tablica 5. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według wieku w latach 2014-2017

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego			
	% osób w gospodarstwach domowych											
OGÓŁEM	7,4	6,5	4,9	4,3	16,2	15,5	13,9	13,4	12,2	12,2	12,7	10,7
0-17 lat	10,3	9,0	5,8	4,7	21,8	20,6	16,4	15,3	19,3	19,3	18,1	14,8
18-64 lat	7,0	6,2	5,0	4,4	15,5	14,8	13,9	13,3	11,0	11,0	12,1	10,2
65 i więcej lat	4,3	4,2	3,4	3,6	10,6	10,6	10,3	11,0	5,8	6,2	7,0	6,4

Tablica 6. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego^a w latach 2014-2017

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego			
	% osób w gospodarstwach domowych											
OGÓŁEM	7,4	6,5	4,9	4,3	16,2	15,5	13,9	13,4	12,2	12,2	12,7	10,7
Co najwyżej gimnazjalne	18,2	16,5	12,4	10,0	33,3	32,2	28,3	27,2	25,9	25,6	24,7	20,7
Zasadnicze zawodowe	10,1	9,7	7,3	6,6	23,0	22,4	20,1	20,0	17,2	18,2	18,7	16,5
Średnie	4,7	3,6	2,7	2,8	11,2	10,8	9,9	9,7	8,1	8,0	9,2	7,4
Wyższe	0,9	0,6	0,8	0,8	2,9	2,7	3,4	3,6	1,9	2,0	3,0	2,7

^a Głowa gospodarstwa domowego (zwana również osobą odniesienia) jest to osoba, która ukończyła 16 lat i osiąga najwyższy, stały w dłuższym okresie czasu, dochód spośród wszystkich członków gospodarstwa domowego.

Tablica 7. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według miejsca zamieszkania w latach 2014-2017

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego			
	% osób w gospodarstwach domowych											
OGÓŁEM	7,4	6,5	4,9	4,3	16,2	15,5	13,9	13,4	12,2	12,2	12,7	10,7
Miasta razem	4,6	3,5	2,9	2,4	11,0	10,0	9,5	9,0	8,0	7,4	8,2	6,7
o liczbie mieszkańców:												
500 tys. i więcej	1,0	1,1	1,1	1,5	3,4	3,3	4,5	5,1	2,3	2,2	3,6	3,9
200-500 tys.	3,2	2,2	1,9	1,1	9,6	7,4	7,2	5,8	6,5	4,8	6,2	4,2
100-200 tys.	3,7	3,1	2,8	1,8	9,4	9,5	9,2	6,4	6,8	6,6	8,9	5,4
20-100 tys.	5,1	4,6	3,9	2,8	11,6	12,7	12,7	10,1	8,9	10,1	11,2	7,4
poniżej 20 tys.	8,5	5,4	4,0	4,1	18,8	14,5	11,3	14,7	13,4	10,6	9,3	11,0
Wieś	11,8	11,3	8,0	7,3	24,4	24,0	20,8	20,4	18,7	19,8	19,7	16,8

Tablica 8. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według województw w latach 2014-2017

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego			
	% osób w gospodarstwach domowych											
OGÓŁEM	7,4	6,5	4,9	4,3	16,2	15,5	13,9	13,4	12,2	12,2	12,7	10,7
Dolnośląskie	5,6	4,0	2,9	3,5	12,0	11,9	10,5	11,0	8,8	9,5	9,2	8,6
Kujawsko-pomorskie	9,5	6,3	5,4	4,2	20,2	15,9	13,8	14,4	15,6	12,5	13,8	11,3
Lubelskie	8,2	8,6	7,8	6,8	17,1	19,2	18,5	18,4	12,8	14,9	17,2	14,0
Lubuskie	7,8	4,8	2,2	3,1	17,4	13,5	9,0	12,8	13,3	11,4	8,8	9,4
Łódzkie	5,4	5,4	2,7	2,1	13,1	12,3	9,3	7,2	9,4	10,3	9,1	5,2
Małopolskie	6,6	8,4	5,3	7,4	16,9	18,4	16,9	20,9	12,1	14,3	16,1	17,3
Mazowieckie	5,2	4,1	3,2	3,0	11,4	10,3	10,1	10,0	8,1	8,3	8,5	7,6
Mazowieckie bez Warszawy	7,7	5,9	4,5	5,2*	16,0	14,9	14,2	16,3*	11,4	11,9	12,0	12,4*
Opolskie	8,0	6,5	5,2	3,2	14,0	13,7	10,6	9,6	10,5	10,6	10,3	7,5
Podkarpackie	8,7	9,3	8,8	6,2	21,1	21,0	22,3	21,7	15,3	17,1	21,3	17,4
Podlaskie	10,9	7,8	4,2	7,2	23,9	19,1	17,0	22,4	18,0	13,4	14,7	16,6
Pomorskie	6,5	8,6	4,3	3,0	14,8	16,8	12,5	9,7	11,6	13,6	11,5	8,5
Śląskie	4,7	3,4	3,0	1,8	11,9	10,7	10,3	7,5	8,9	7,8	9,0	6,3
Świętokrzyskie	12,2	11,3	7,5	5,5	22,6	24,4	19,6	16,4	17,2	18,6	18,7	12,9
Warmińsko-mazurskie	14,8	12,5	9,0	8,7	26,0	25,0	20,3	20,7	21,0	21,1	18,6	17,2
Wielkopolskie	10,1	8,9	7,5	5,6	21,7	20,8	18,5	15,5	16,4	16,7	16,6	12,2
Zachodnio-pomorskie	7,2	3,6	4,0	2,4	15,3	10,7	11,8	9,1	12,0	8,1	9,7	7,4

*W związku ze zmianą klasyfikacji NUTS, dane za 2017 r. obejmują region mazowiecki regionalny (tj. woj. mazowieckie bez regionu stołecznego).

Tablica 9. Bezwzględne błędy szacunków zasięgu ubóstwa według województw w latach 2014-2017

WYSZCZEGÓLNIENIE	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
	Błąd standardowy obliczony dla											
	wskaźnika zasięgu ubóstwa (stopy ubóstwa) skrajnego				wskaźnika zasięgu ubóstwa (stopy ubóstwa) relatywnego				wskaźnika zasięgu ubóstwa (stopy ubóstwa) ustawowego			
	w punktach procentowych											
OGÓŁEM	0,3	0,3	0,2	0,2	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Dolnośląskie	1,0	0,5	0,6	0,6	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0	1,1	1,0
Kujawsko-pomorskie	1,2	0,8	0,9	0,8	1,6	1,3	1,4	1,5	1,5	1,1	1,3	1,4
Lubelskie	1,0	1,3	1,1	1,0	1,3	1,7	1,5	1,7	1,1	1,6	1,5	1,4
Lubuskie	1,3	1,3	0,7	0,8	2,3	2,0	1,7	1,4	2,1	2,1	1,5	1,4
Łódzkie	0,8	0,7	0,5	0,4	1,2	1,1	1,0	0,9	0,9	1,1	1,0	0,8
Małopolskie	0,8	1,1	0,8	1,1	1,3	1,5	1,4	1,9	1,1	1,3	1,3	1,8
Mazowieckie	0,7	0,5	0,5	0,4	1,0	0,9	0,8	0,7	0,9	0,8	0,7	0,6
Mazowieckie bez Warszawy	1,0	0,7	0,7	0,7*	1,4	1,3	1,1	1,4*	1,3	1,2	1,1	1,3*
Opolskie	1,7	1,6	1,7	1,0	2,0	2,3	2,3	1,6	1,6	2,1	2,4	1,6
Podkarpackie	1,0	1,6	1,1	0,8	1,6	1,8	1,9	1,6	1,4	1,8	1,8	1,3
Podlaskie	1,7	1,5	0,9	1,7	2,4	2,0	1,5	2,7	2,2	1,8	1,6	2,5
Pomorskie	0,9	1,4	0,9	0,6	1,5	1,7	1,4	1,1	1,4	1,7	1,4	1,1
Śląskie	0,8	0,4	0,4	0,3	1,1	0,9	0,9	0,7	1,0	0,8	0,9	0,7
Świętokrzyskie	1,8	1,6	1,7	1,0	2,4	2,3	2,6	2,0	2,2	2,0	2,4	1,8
Warmińsko-mazurskie	1,8	1,5	1,3	1,3	2,5	2,1	1,9	1,9	2,3	2,1	1,8	1,8
Wielkopolskie	1,0	1,0	0,8	0,8	1,4	1,4	1,2	1,2	1,2	1,3	1,1	1,0
Zachodnio-pomorskie	1,4	1,0	1,1	0,7	1,9	1,8	1,8	1,7	1,7	1,5	1,6	1,6

*W związku ze zmianą klasyfikacji NUTS, dane za 2017 r. obejmują region mazowiecki regionalny (tj. woj. mazowieckie bez regionu stołecznego).